

Nowak, Franciszek

Katowicki Oddział Polskiego Towarzystwa Historii Medycyny po 15 latach pracy

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 25/3, 662-664

1980

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

to również szeregowych członków PTB, których działalność, niejednokrotnie bardzo ważna dla poznania dziejów botaniki i instytucji związanych z botaniką w Polsce, nie ma szans być utrwaloną w inny sposób. Kierownictwo Archiwum objął doc. Tomasz Majewski.

Wanda Grębecka
(Warszawa)

KATOWICKI ODDZIAŁ POLSKIEGO TOWARZYSTWA HISTORII MEDYCyny PO 15 LATACH PRACY

Zrzeszenia historyków nauk medycznych mają na ziemiach polskich z górą półwiekową tradycję. Już bowiem w szóstym roku po odzyskaniu niepodległości przez nasz kraj, w 1924 r., zwołany został do Warszawy pierwszy zjazd miłośników tej dyscypliny. Odbył się on z inspiracji profesora Wydziału Lekarskiego UJ — dr Władysława Szumowskiego — w mieszkaniu prof. UW — dra Franciszka Giedroycia. Wzięło w nim udział siedmiu pracowników naukowych wyższych polskich uczelni, a m. in.: J. Bieliński, F. Giedroyc, A. Wrzosek, A. Trzebiński¹.

Na zjeździe tym powołano do życia pierwsze tego typu stowarzyszenie pod nazwą Polskie Towarzystwo Miłośników Historii Medycyny z siedzibą w Poznaniu. Prezesem został wybrany profesor UJ i UP — Adam Wrzosek. W rok później (1925) utworzono 4 oddziały Towarzystwa: w Krakowie, we Lwowie, Warszawie i Wilnie. Organem Towarzystwa było czasopismo „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny”, redagowane w Poznaniu, od 1924 r. przez Adama Wrzoska. Pismo to ukazywało się — z przerwą w okresie okupacji — do roku 1949².

Od września 1939 do czerwca 1956 roku nie istniało w naszym kraju żadne zrzeszenie miłośników historii nauk medycznych. Dopiero dnia 11 VI 1956 r. docent Robert Rembieniński utworzył w Łodzi podobne stowarzyszenie pod nazwą Sekcja Historii Farmacji przy Polskim Towarzystwie Farmaceutycznym. W roku następnym, dnia 3 kwietnia 1957 r. grono miłośników historii, a m. in. profesorowie: Stanisław Konopka, Ksawery Rowiński i Bolesław Skarzyński powołałi drugie tego rodzaju stowarzyszenie Polskie Towarzystwo Historii Medycyny z siedzibą w Warszawie, działające do dnia dzisiejszego. Na prezesa Zarządu Głównego PTHM wybrano prof. Stanisława Konopkę, który urzędował na tym stanowisku z 3-letnią przerwą do roku 1970. Obecnie, od 1977, funkcję prezesa ZG PTHM pełni rektor Wojskowej Akademii Medycznej w Łodzi — docent Tadeusz Brzeziński.

O zainteresowaniach badaniami historycznymi w środowisku medycznym i farmaceutycznym świadczyć może fakt, że w krótkim czasie zaczęły powstawać oddziały Towarzystwa w różnych ośrodkach kraju. Jako jeden z pierwszych powstał Oddział w Łodzi, kierowany w latach 1957—68 przez prof. Roberta Rembienińskiego. W następnych latach powstały Oddziały: w Białymstoku, Gdańsku, Katowicach, Krakowie, Olsztynie, Szczecinie, Warszawie i Wrocławiu.

*

Oddział Katowicki rozwinął się w 1964 r. z inspiracji Zarządu Sekcji Historii Farmacji (istniejącej w Katowicach od 1959) w powiązaniu z Komisją Historii Ruchu Zawodowego Związku Pracowników Służby Zdrowia³. Stowarzyszenia te skupiały przeważnie członków Związku Zawodowego PSZ, interesujących się historią nauk medycznych. Zebrania w początkowym okresie poświęcone były problemom zabezpieczenia i gromadzenia dokumentów archiwal-

³ „Archiwum Historii Medycyny” T.I: 1924 s. 230.

² *Materiały XII Zjazdu Polskiego Towarzystwa Historii Medycyny*. Łódź 1979 s. 1.

³ Oddział katowicki PTHM powstał w 1964 pod nazwą Towarzystwo Historii Medycyny i Farmacji, ale w następnym roku (1965) nazwa ta została zmieniona. Przy rejestracji w Urzędzie Miejskim opuszczono wyraz: „Farmacji”.

nych, omawianiu ich treści, analizowaniu działalności ludzi zasłużonych dla kraju, a szczególnie dla Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego.

Z biegiem czasu okazało się, że na odrębne potraktowanie zasługuje zaangażowanie lekarzy i farmaceutów w akcjach społecznych i narodowowyzwoleńczych. Ukazano także, że na wnikliwe opracowanie oczekują biografie wybitniejszych pracowników służby zdrowia, których udział w życiu kulturalnym wyraźnie się zaznaczył i którzy odegrali istotną rolę w historii nauki.

Właśnie te względy, jak również konkretne zainteresowania przeszłością uprawianych dyscyplin, spowodowały wyodrębnienie się z dotąd działających stowarzyszeń (Sekcji Historii Farmacji i Historii Ruchu Zawodowego) odrębnego Oddziału w Katowicach. Spośród członków pierwszego zarządu przypomnieć należy przewodniczącego — dra med. Edwarda Hankego, społecznika i postaća śląskiego. Wniósł on niemały wkład pracy w rozwój Towarzystwa i utrzymał z nim kontakty do ostatnich chwil życia (1974). W uzaniu zasług dla rozwoju dyscypliny wyróżniony został godnością członka honorowego Towarzystwa. Przez okres 12 lat (1964—76) obowiązki sekretarza Oddziału sprawował historyk farmacji, dr Dionizy Moska.

Aktualne potrzeby społeczne i zainteresowania historyczne członków wpłynęły na określone kierunki działania. I tak np. wiele prac badawczych skupiło się wokół udziału lekarzy, farmaceutów i innych pracowników służby zdrowia w akcjach powstańczych i plebiscytowych. Odrębną grupę problemową stanowiły rozważania nad pozycją społeczną i warunkami pracy lekarzy, farmaceutów, stomatologów w okresie zaborów i lat międzywojennych. Kolejnym tematem były dzieje martyrologii pracowników medycznych, wspomnienia okupacyjne, notatki z więzień i obozów koncentracyjnych.

Związany tematycznie z powyższymi pracami nurt badawczy dotyczył udziału lekarzy i farmaceutów w ruchu oporu⁴. Członków Oddziału interesowały sprawy uspołecznienia aptek, przychodni lekarskich i innych placówek służby zdrowia w latach międzywojennych i w okresie PRL. Tematyka ta nie wyczerpywała rosnących i stale rozwijających się zainteresowań historycznych członków Towarzystwa.

O zapotrzebowaniu społecznym na tego rodzaju tematy świadczyć może żywy udział członków Oddziału w pracach badawczych, w poszukiwaniach archiwalnych oraz w dyskusjach podejmowanych na zebraniach. Rosnące zainteresowanie dziejami nauk medycznych przejawiało się w stałym zwiększeniu się liczby historyków medycyny, którzy zgłaszali chęć współdziałania z Towarzystwem. O ile w pierwszym roku Oddział Katowicki liczył zaledwie 10 członków, o tyle po 15 latach szeregi jego powiększyły się sześciokrotnie. Stały dopływ nowych członków wpływa na wzbogacenie problematyki, ulepszenie warsztatu badawczego autorów oraz ożywienie dyskusji.

Należy też podkreślić, że oprócz członków pracujących od początku istnienia Oddziału (jak: Krzysztof Brożek, Edward Hanke, Tadeusz Karolini, Witold Kiczka, Stanisław Kohmann, Zofia Malewska, Dionizy Moska, Franciszek Nowak i in.) włączali się aktywnie do pracy nowi miłośnicy historii, podejmując badania, opracowując artykuły i referaty.

Wymownym świadectwem działalności Oddziału są liczby. Oto w ciągu 15 lat istnienia w Katowicach Towarzystwa Historii Medycyny odbyło się około 90 zebrań naukowych, na których wygłoszono 150 referatów oraz opublikowano ponad 280 artykułów i większych rozpraw. Publikacje te niewątpliwie wzbogaciły wiedzę o przeszłości omawianych dyscyplin i udziale pracowników śląskich służby zdrowia w kształtowaniu kultury narodowej na ziemiach piastowskich wśród szerszych kręgów społecznych. Świadczyć o tym może współpraca z Towarzystwem reprezentantów innych grup zawodowych, jak np. nauczycieli szkół wyższych i średnich, socjologów, psychologów, i innych.

W ciągu minionego okresu członkowie Oddziału katowickiego brali udział w licznych zjazdach, sympozjach i sesjach naukowych, tak krajowych, jak i zagranicznych, prezentując na nich własne osiągnięcia. Uczestniczyli m. in. w Międzynarodowym Kongresie Historyków

⁴ Udział pracowników śląskiej służby zdrowia w ruchu oporu przedstawił w swej pracy doktorskiej Dionizy Moska.

Farmacji w Pradze (1971), w Paryżu (1973), w Karl-Marx-Stadt (1976), na których wygłaszali referaty.

Oddział katowicki PTHN współpracuje z innymi towarzystwami, jak np.: z Polskim Towarzystwem Lekarskim, Towarzystwem Farmaceutycznym i Stomatologicznym, z którymi organizował wspólne akcje. Z ważniejszych przedsięwzięć wymienić należy urządzenie w 1971 r. Ogólnopolskiego Sympozjum Historii Farmacji, a w roku następnym uroczystego zebrania dla uczczenia 50 rocznicy powrotu Katowic do Macierzy. W lutym 1978 r. zorganizowano wspólnie Sesję Naukową poświęconą obchodem 70 rocznicy założenia pierwszych zrzeszeń lekarskich na ziemiach Śląska i Zagłębia. W czerwcu 1979 r. urządzono wraz z Towarzystwem Farmaceutycznym Sesję z okazji 35-lecia PRL i 30 rocznicy Śląskiej Akademii Medycznej.

Z ważniejszych prelekcji — wygłoszonych na sesjach oraz miesięcznych zebraniach wymienić należy: *Rzut oka na rozwój nauk medycznych w Polsce z udziałem w nich towarzystw lekarskich* (prof. S. Szpilczyński); *70 rocznica działalności Towarzystwa Lekarskiego w Zagłębiu Dąbrowskim* (dr med. O. Wróblewski); *Towarzystwo Lekarzy Polaków na Śląsku w 70-lecie założenia* (dr med. K. Brożek); *Historia stomatologii w 30-lecie Śląskiej Akademii Medycznej* (dr K. Kenda); *Adam Wrzosek w setną rocznicę urodzenia* (doc. W. W. Głowacki); *Udział Władysława Biegańskiego w rozpowszechnianiu zasad etyki lekarskiej* (dr D. Moska); *Muzealnictwo medyczne w Polsce* (doc. Z. Gajda); *Minęło 50 lat od założenia Śląskiego Muzeum* (mgr J. Modrzyński); *Wincenty Pol potomkiem rodu aptekarskiego* (dr F. Nowak); *Tradycje uspołecznienia aptek w Polsce* (dr B. Leszczyłowski); *Charakterystyka działalności farmaceutów Lubelszczyzny w towarzystwach naukowych* (dr H. Romanowski); *Miniona świetność świętego drzewa gwajaku* (dr W. Jaroniewski); *Janusz Korczak jako lekarz, pedagog, społecznik* (dr W. Błońska); *Dzieje lecznictwa górniczego na Śląsku* (doc. A. Różanowicz); *„Pierwiastki psychopatologiczne w procesach o czary w dobie kontrreformacji* (dr med. J. Wróblewski); *Refleksje o miejscu i roli historii medycyny w badaniach historycznych* (prof. B. Michalkiewicz).

Ponadto wygłoszili swoje referaty m. in.: mgr M. Bielecka, M. Borowczyk, L. Czajka, doc. J. Fijałek, mgr F. Jankowiak, mgr Z. Jurgutis-Borowicz, dr med. E. Kucharz, dr med. C. Kwiatkowski, doc M. Machalski, doc. F. Martinczak, doc. H. Pankiewicz, dr M. Schmidt, prof. Z. Srebro, dr med. R. Szejna.

W latach 1968—76 funkcję przewodniczącego pełnił dr Jan Ornowski, natomiast zastępcą był dr Franciszek Nowak, a skarbnikiem dr Norbert Stuła. Pod koniec tego okresu doszło do krótkotrwałego załamania się pracy Oddziału, nie zwoływano zebrań naukowych, zmniejszyła się ilość członków, co wypada samokrytycznie zaznaczyć. Jednakże po walnym zgromadzeniu, odbytym 10 grudnia 1976 r., działalność Oddziału ożywiła się. Nowy zarząd zabrał się z zapałem do pracy, odrabiając powstałe zaniedbania.

W ciągu ostatniej kadencji (1976—1980) odbyło się 28 zebrań, w tym dwie sesje naukowe o charakterze rocznicowym, na których wygłoszono łącznie 68 referatów. Spotkania cieszyły się dużą frekwencją, a opracowania stały na wysokim poziomie. Niestety, nie udało się zrealizować planów związanych ze zorganizowaniem w Katowicach izby muzealnej śląskiej służby zdrowia. Brak lokalu i funduszy utrudnia kolekcjonerską działalność, a zgromadzone dotychczas eksponaty ulegają niszczeniu, co zniechęca kolekcjonerów-hobbistów. Zarząd Oddziału nie zraża się jednak tymi trudnościami i żywi nadzieję, że uda mu się w końcu przezwyciężyć przeciwności i doprowadzić do pomyślnego zakończenia akcji.

Franciszek Nowak
(Katowice)

ORGANIZACJA ZESPOŁU HISTORII PALEONTOLOGII

Powstała w 1979 roku Komisja Paleontologiczna Komitetu Nauk Geologicznych PAN na posiedzeniu w dniu 18 IV 1980 r. postanowiła powołać kilka zespołów roboczych, a w tym Zespół Historii Paleontologii. Organ ten, złożony z paleontologów i geologów zajmujących